

globální cyklus dusíku

formy dusíku v prostředí

inertní dusík

v atmosféře 78 % (75 % hm.), pevná vazba $\text{N}\equiv\text{N}$

*štěpení výboji a UV zářením → vznik oxidů (NO_x) → kyseliny
→ půdní neutralizace (NO_2^- a NO_3^-) → příjem rostlinami*

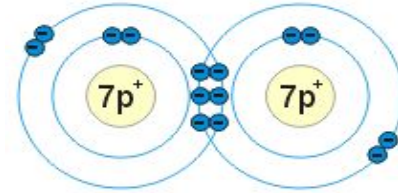
některé bakterie schopny oxidovat vzdušný dusík

reaktivní dusík

dusík, který není v plynné formě ⇒ ve sloučeninách

zlomek celkového množství

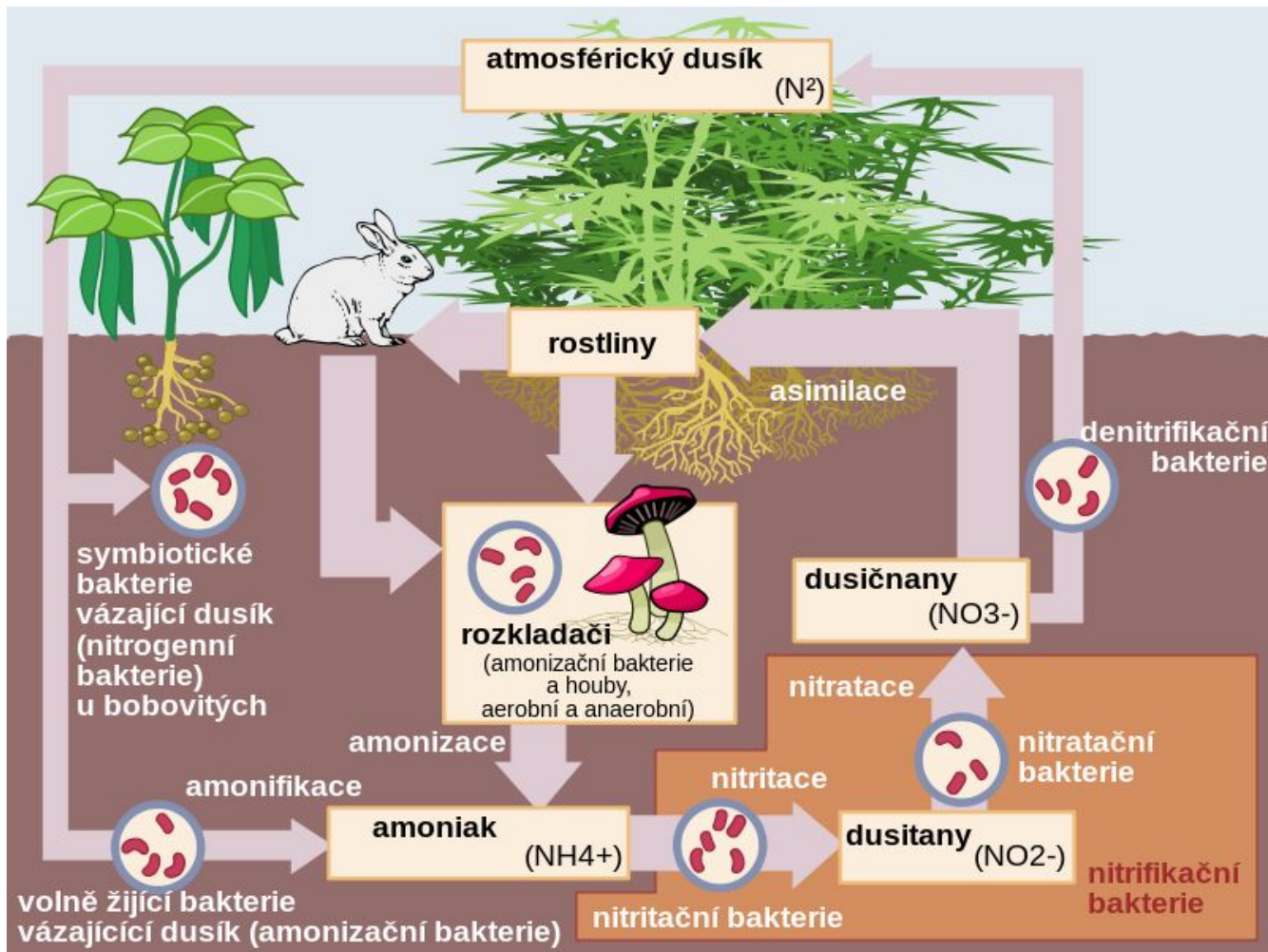
rychlá výměna

vazba v molekule N_2

eutrofizace Kaspického moře

globální cyklus dusíku

kopřivy jakožto bioindikátory dusičnanů

globální cyklus dusíku

příčiny světového nadbytku reaktivního dusíku

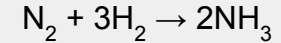
pěstování luštěnin

spalovací motory

Haber-Boschova reakce

symbiotické nitrifikační bakterie

důsledek oxidace inertního N_2 za vysokých teplot

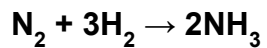
acidifikace prostředí

syntéza amoniaku z prvků

výroba hnojiv ($NaNO_3$)

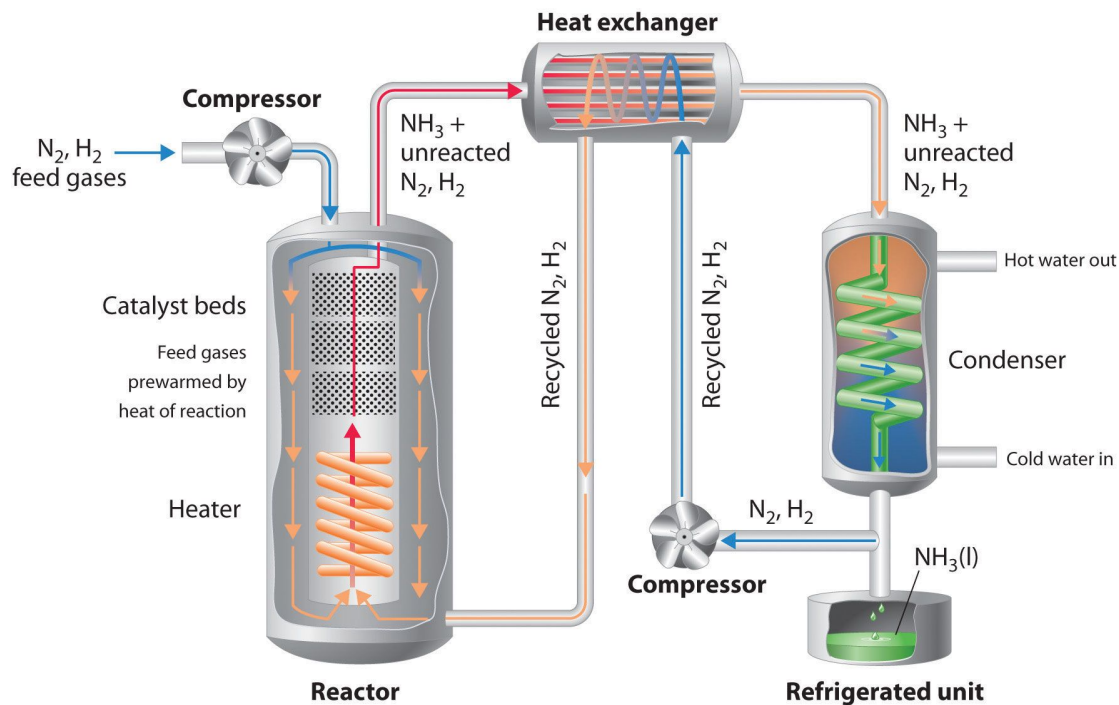
globální cyklus dusíku

Haber-Boschova reakce

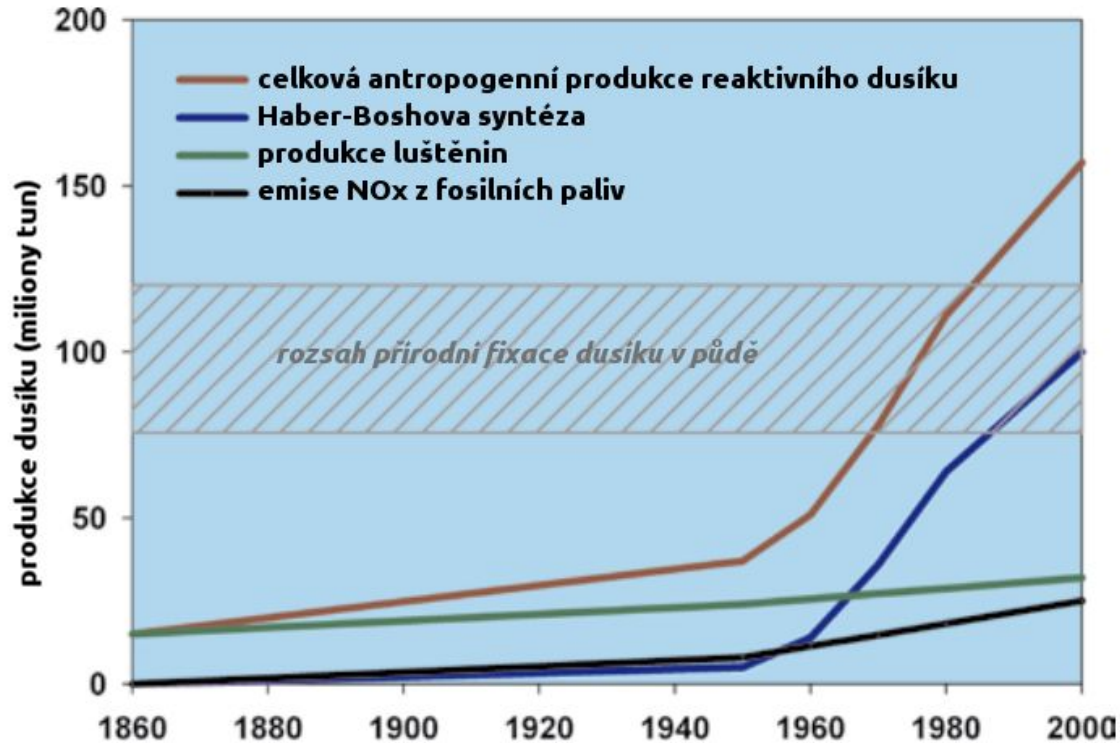
výroba hnojiv (NH_4NO_3)

Nobelova cena 1918 (Fritz Haber)
a 1931 (Karl Bosh)

globální cyklus dusíku

antropogenní produkce reaktivního dusíku

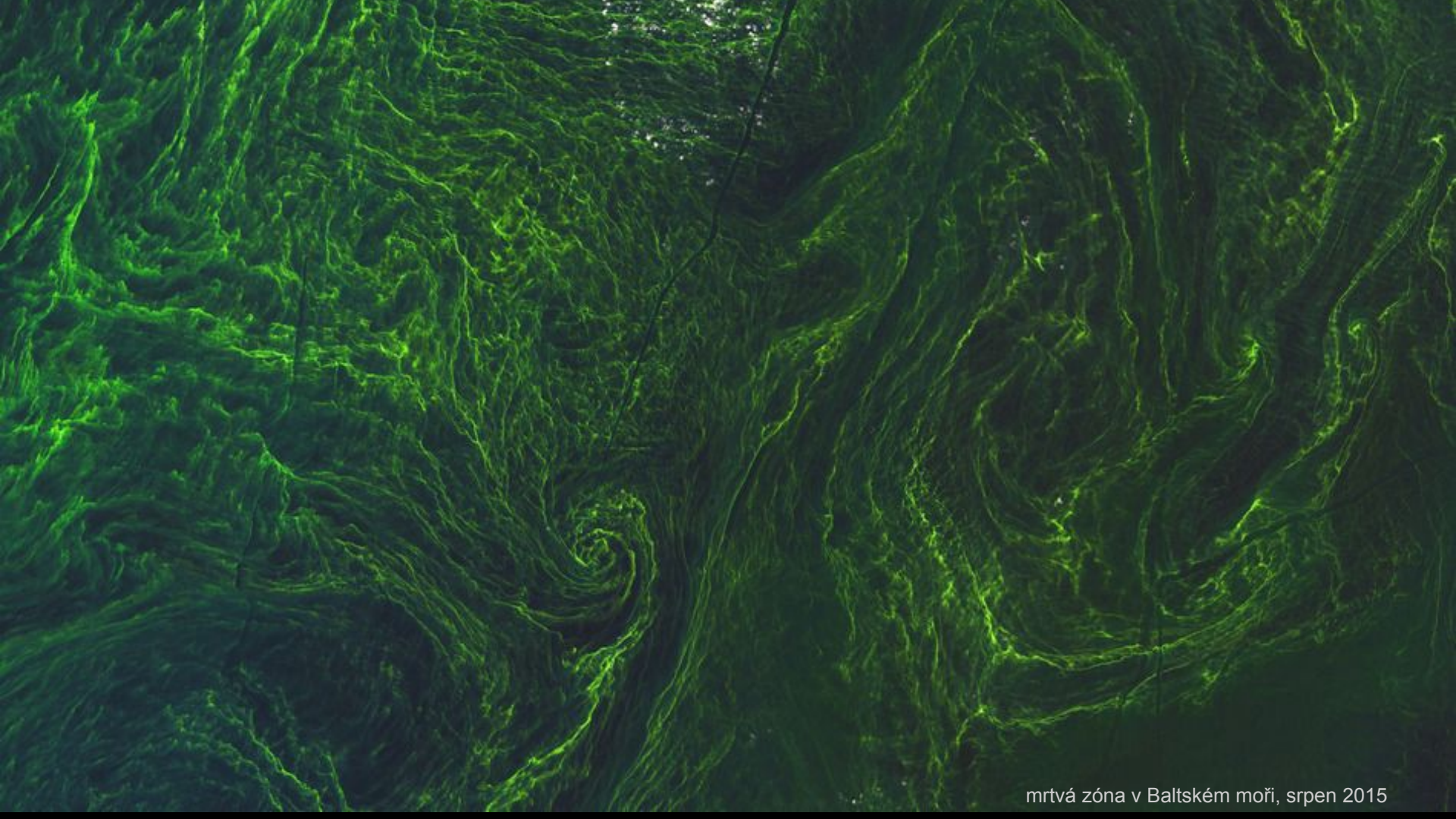

globální cyklus dusíku

nitřifikace prostředí

mrtvá zóna v Baltském moři, srpen 2015

globální cyklus dusíku

důsledky zvýšeného toku reaktivního N v prostředí

- Acidifikace
- Troposférický ozón
- Skleníkový jev
- Eutrofizace a snížení biodiverzity
- Smog

dusičnany v potravinách

určitá hladina NO_3^- nevyhnutelná
malé množství není přímo zdravotně nebezpečné
vyloučení ledvinami

V potravinách:

jako **kontaminanty** (i přirozeně) v zelenině: špenát, salát

jako **aditiva** (NaNO_3 a KNO_3 v masných výrobcích, konzervách)

možnosti omezení: malé

při vaření pouze výluhem

eko-výrobky nebývají přehnojované

E249	dusitan draselný
E250	dusitan sodný
E251	dusičnan sodný
E252	dusičnan draselný

PŘÍLOHA

Maximální limity některých kontaminujících látek v potravinách ⁽¹⁾

Oddíl 1: Dusičnany

Potraviny ⁽¹⁾		Maximální limity (mg NO ₃ /kg)	
1.1	Čerstvý špenát (<i>Spinacia oleracea</i>) ⁽²⁾	Sklizeň od 1. října do 31. března	3 000
		Sklizeň od 1. dubna do 30. září	2 500
1.2	Konzervovaný, hluboce zmrazený nebo zmrazený špenát		2 000
1.3	Čerstvý hlávkový salát (<i>Lactuca sativa</i> L.) (skleníkový a polní salát) kromě salátu uvedeného v bodě 1.4	Sklizeň od 1. října do 31. března:	
		hlávkový salát pěstovaný pod ochranným krytem	4 500
		hlávkový salát pěstovaný na otevřených plochách	4 000
		Sklizeň od 1. dubna do 30. září:	
hlávkový salát pěstovaný pod ochranným krytem	3 500		
hlávkový salát pěstovaný na otevřených plochách	2 500		
1.4	Salát typu „Iceberg“	hlávkový salát pěstovaný pod ochranným krytem	2 500
		hlávkový salát pěstovaný na otevřených plochách	2 000
1.5	Obilné příkrmy a ostatní příkrmy určené pro kojenče a malé děti ⁽³⁾ ⁽⁴⁾		200

Dusičnany v zelenině

vysoký obsah dusičnanů
(1000–4000 mg/kg
čerstvé hm.)

čínské zelí, čekanka,
zelí, fenykl, kedluben,
červená řepa, ředkvička,
rukola, špenát

střední obsah dusičnanů
(500–1000 mg/kg čerstvé
hm.)

lilek, hlávkové zelí,
květák, kadeřávek,
červené zelí, pórek,
celer, cuketa

nízký obsah dusičnanů
(<500 mg/kg čerstvé hm.)

hrášek, cereálie, fazole,
okurka, rajčata, česnek,
ovoce, papriky, bruselské
kapustičky, brambory,
cibule

Některé rostliny obsahují mnohem více dusičnanů

Záleží na hnojení, na půdě i na osvětlení (některé rostliny v temnu ukládají více dusíku))

Zelena je hlavním zdrojem dusičnanů v běžné dietě

Dusitany (NO_2^-) ve stravě

Hlavní zdroj dusitanů: maso (konzervace)

Vznikají i přirozeně v rámci metabolismu

- redukcí dusičnanů
- běžná funkce metabolismu (tvorba citrullinu z argininu)

dusičnany v potravinách - vodě

VODA

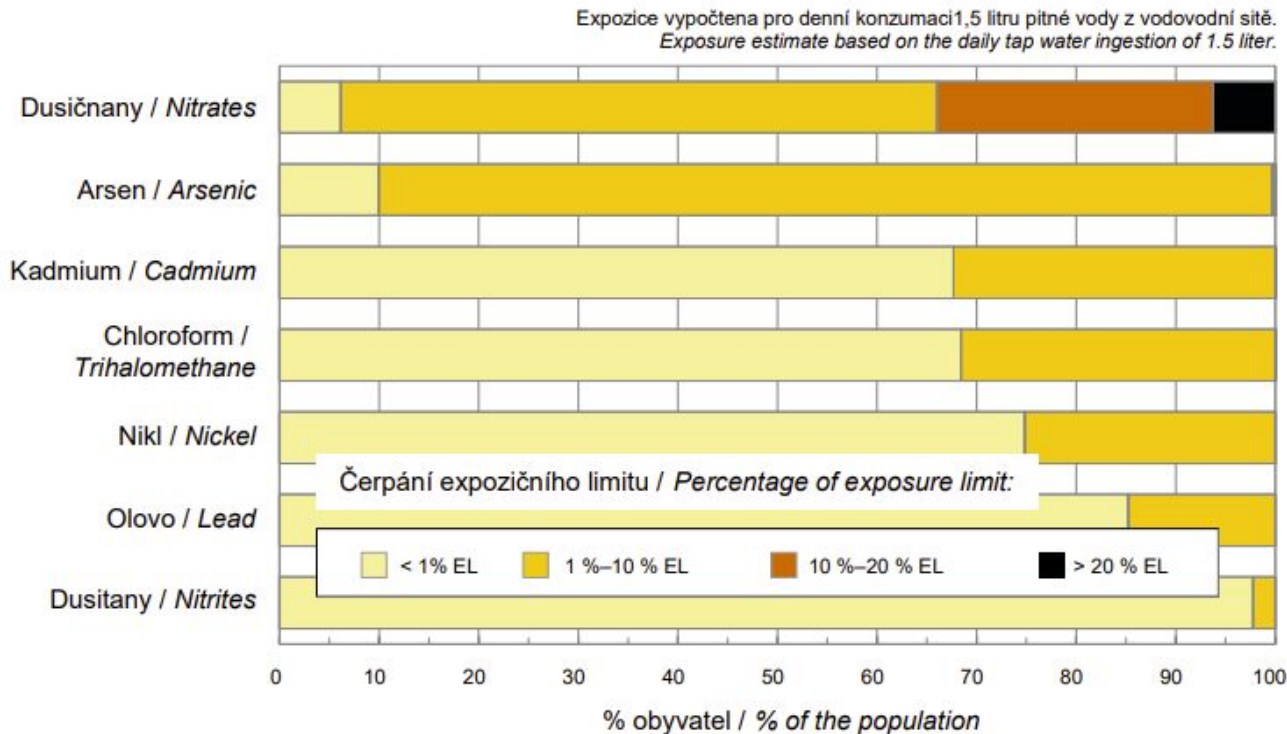
obsah regulován vyhláškou 252/2004 o pitné vodě a vyhláškou 275/2004 o balené vodě; V pitné vodě smí být nejvýše **50 mg/l dusičnanů**, v **balené kojenecké vodě jen 10 mg/l**.

dusičnany v pitné vodě ČR

- průměrný příjem dusičnanů z vody v ČR nízký,
- 1 % přípojek překračuje limit ⇒ 11 tis. obyvatel zásobováno vodou s nadlimitním obsahem dusičnanů

zdroj: [SZÚ](#)

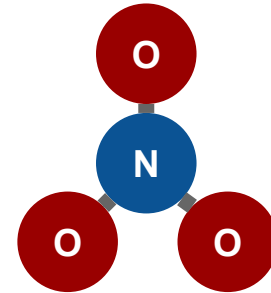
dusičnany a dusitany v organismu

dusičnany ve vyšších dávkách:

vstřebávání živin, trávení, metabolismus vit.A, fce štítné žlázy

hlavní zdravotní riziko:

1. vychází z bakteriální **redukce dusičnanů na dusitany**
redukce $\text{NO}_3^- \rightarrow \text{NO}_2^-$ v traktu
2. **dusitany** jsou oxidovány hemoglobinem na dusičnany, čímž **vzniká methemoglobin** (reakční schéma je složité a zahrnuje také disproportionaci)
- ~~3. dřívější obava (podle současného pohledu zanedbatelná):
dusitany reagují s aminy na **nitrosaminy**~~

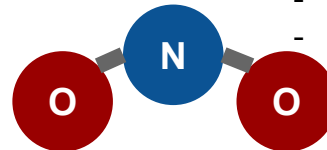

Dusitany (NO_2^-) ve stravě

Hlavní zdroj dusitanů: maso (konzervace), jejich omezování je problematické kvůli riziku kažení a botulismu

Vznikají i přirozeně v rámci metabolismu

- redukcí dusičnanů
- běžná funkce metabolismu (při tvorbě citrullinu z argininu)

dusitany v organismu

Riziko obzvlášť pro kojence

Do půl roku věku měsíců *fetální hemoglobin*, reaguje lépe s dusitany ($\text{Fe}^{2+} \rightarrow \text{Fe}^{3+}$), což může vést až k udušení. Tento stav se označuje jako **dusičnanová alimentární methemoglobinémie (DAM)**.

reakci podporuje:

nedostatečně vyvinutý enzymatický systém (nízká aktivita methemoglobin reduktázy)
nízká koncentrace HCl v žaludku (redukující MO)

methemoglobin

- forma hemoglobinu s Fe oxidovaným na Fe^{3+}
- nedokáže reverzibilně vázat kyslík
- tvoří se běžně, je však redukován reduktázami

methemoglobinémie

- běžná hladina metH >1% (redukuje ho methemoglobin reduktáza)

projevy

- cyanóza (nad 10 % metH)

léčba

- nad >20 % metH
- redukční činidla (metylenová modř, příp. kyselina askorbová)
- v krajních případech výměnná transfuze, kyslíková terapie

Contents lists available at SciVerse ScienceDirect

Journal of Pharmaceutical and Biomedical Analysis

journal homepage: www.elsevier.com/locate/jpba

Sports drug testing: Analytical aspects of selected cases of suspected, purported, and proven urine manipulation

Mario Thevis*, Hans Geyer, Gerd Sigmund, Wilhelm Schänzer

Institute of Biochemistry - Center for Preventive Doping Research, German Sport University Cologne, Am Sportpark Müngersdorf 6, 50933 Cologne, Germany

b

